

WWW.UNI...RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 17.

У НОВОМ САДУ, 26. АПРИЛА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

МЕЂУ БРАЋОМ.

Подигнимо пехар са пламеним вином,
 То је света роса, то је с неба дар,
 У тој роси блиста љубав са милином,
 У појзи је огањ и младости жар.
 Погледајте, како сева,
 Како шуји, како лева,
 Румен сикће плам;
 У струји се рај осмева,
 Гони срце да бујно попева
 Да одјекне душа и њен свети храм.

У том храму тајном младост цветак цвета,
 Огрева га сунце, што се дружба зове,
 Њега не прелећу гром, олује света
 У љубави сања најмилије спове.
 Под њим нема љуте гује
 Што му пропаст мрачну сује,
 Хладни копа гроб;
 Од неслоге не страхује,
 Само слуша, само чује
 Вапај из даљине, како јечи роб.

Па кад гром одјекне кроз суморне горе
 И долине наше, где нас мајка роди,
 Узавре нам крвца као хучно море,
 Да жртве принесе крвавој слободи,
 Плачуће нам груди наше,
 У десници место чаше
 Заиграће мач,
 Там где преци понадаше,
 Где нам завет за освету даше,
 Да светимо сузе, петстолетни плач.

У крв нека тону наше бледе главе,
 Умрећемо гордо и без уздицаја,
 Росиће нам чела сред борбе крваве
 Уздрхтале сузе мајчинога ваја —
 Ал нас нека ките крином,
 Нек прелију рујним вином
 Наш јуначки гроб;
 Овладаће мртвим сином
 Тиха радост са милином,
 Кад нам сунце плане, Срб не буде роб!..

Ленскиј.

ИСТРГНУТИ ЛИСТОВИ

из једног записника.

(Наставак).

Моја исповест.

Гар сам. А нисам се одавна родио.
 У четрдесетосмој години нисам био
 ни пушци дораптао. Па већ сам остарио!

Једва идем. По целе ноћи не спавам. Имам
 очи а не видим ни кроз наочаре. Једва
 дишем. Чини ми се, сад ћу издахнути. Та-
 ко је већ од десетине година. Коса ми седи

пре времена. Коса ми опада, кад другима још не почиње ни да седи.

Па како сам гада! Избацио сам огледало из собе, да не видим, како сам гада. По челу и лицу саме боре као речна корита. И још вазда бубуљица, као да имам вечите богиње. Нос ми пљоснаст и кукаст, право чудовиште! Очи унале као да их и немам. Изгледају само као очије дупље у ископаној лобањи. Па подбрадак — као да га неко са пратљачом спљонтио. А усне испале, да се скоро виде пешце без зуба. Чудовиште! Па руке — сама кост и кожа! Све дршћу. Прсти изгледају као канџе... орловске канџе — уф!

А моја душа! Попови веле, да људи имају душу. Није истина. И ја сам један од људи, ца ето немам душе... Просто немам је. А веле да људи имају и срце. Шта је управо то тако звано срце? Ако се мисли оно парченце живог меса, што изгледа као јаје и што је пуно крви — и ја га имам. Стоји ми на левој страни. Али већ мора да се то парченце меса страшно свркло, можда је већ и иструнуло. Ја као да не осећам да куца. А за друго какво срце ништа не знам. Ја ништа не осећам. Кад је другима топло, мени није топло. Није ми никад никако, ни зима ни топло...

Вели се, да оно, што око мене гмиже да су људи. Ја не познајем да су људи. Истина имају ноге као и ја, руке као и ја, главу као и ја. Али ја не видим људе. А жене — хм, жене!? Вели се, да њих нема, не би било ни људи. Али ето нема људи, — њих има. То је оно зло. Па бар да не сија оно сунце, онда се не би то зло тако видело.

Очи су ми слабе, не сијају тако. . . . Не могу да издржим. Морам да спустим завесе што гушће да не продре ни зрачак од тога немилосрдног сунца. . .

Како је то красно, кад је тама . . . ноћ . . . ноћ . . . тишина . . . мир . . . сам самцит! Ох, сам самцит.

А био сам некад млад. Ах, како млад! Млад као рана зора, као први зелени лист, као прва капља из гранитове стене. Свеж као пунољак, лагахан као поветарац, чин као горски поточић, брз као мисао, здрав као тресак, вредан као кртица. Коса врана,

кудрава, све се прелива, чисто игра као жива. Леп младић — то није ништа. Леп — то није потпуно. Али красан младић! — говорио је сваки. А ја сам мислио, да није ни могуће другојаче, већ да сам баш красан. . .

Ох, како сам био красан! Али нисам био сујетан. Јер то је био дар божји, а не моја заслуга. Није била моја заслуга, што сам имао живе ватрене очи. Ни вите веће, ни пуначко румено лице, ни танки брчићи, ни високо, обло чело, ни једре усне, ни здрави бели зуби — све то није била моја заслуга.

Али је била моја заслуга, да сам био вредан као кртица, да сам неуморно радио у свом дућанчићу, свакога сам љубазно предуспретао, свакога послужио, никога нисам преварио ни за длаку. Био сам сиромах, од оца ми није ништа остало, што сам мало био стекао, сам сам стекао . . . па како трудно стекао!

Нисам стао ни на једног првића. Онда сам мислио, да човек има душе, или бар сам за себе мислио да имам душу. Па срце! Ох, то моје неглашње срце, како је то морало онда да изгледа . . . велико за неброј других срдаца, као да су се срца свију људи, које сам познавао, скупила у једно и то једно срце да је — моје срце! Па како је било широко . . . широко, да би цео свет могао у њему да има места . . . могао би да има места цео свет, да то место није већ било попуњено једним једитим створењем, које је за мене било више и веће од целог света . . .

И то је било само једно створење, само једно — али женско створење. . . Како сам се онда љутио на понове, који уче, да је Бог створио жену од левог човекова ребра! Какво ребро! Та ребро је кост, гадна кост, крива кост, крта кост! . . .

. . . . О не, Бог није стварао жену од костију, јер кости су тврде, кости су једноставне, кости остају кости а биле у човечјем телу, а лежале у земљи, у човеку као и у крвожедној звери, у детету као и у риби, у мачки као и у славују. Па зар се могао из такове просте и бездушне материје да створи такви створ, као што је — жена?

Није . . . то су казали и они, који су ми иначе завидели. Је ли био штомији од мене? Ја се никад свога века нисам ни с ким тукао, нисам туђе отимао, нисам био пакостан и завидљив, нисам . . . ех, много тога нисам, што он јесте. Је ли био вреднији од мене? Та ја сам цео боговетни дан проводио у послу, у корисну послу . . . радио сам и за себе и за друге. . . А је ли био богатији од мене? Он *официр* и богат! Таман посла. . .

Али стој . . . нашао сам Архимедову тачку . . .

Дакле само за то, што он носи златне еполете, што му о бедрима звецка сабљина, што носи златне гајтане и сребрне мамузе, и само за то сам ја у њеним очима постао обичан, прост грошићар, а он идеал, коме се предала сва а са собом коме је предала и моју љубав, чисту, непомућену, светлу, безграничну. . .

Несрећница! Бар да ми је претпоставила каква *човека*, али он није човек, он је питков . . . најобичнији питков . . . заводи туђе жене, обмањује на картама. Нисам га испуштао из вида, ухватио сам га да лажно игра карте . . . хтео сам да му здерем образину, али сам се предомислио. Нека га, нек је он унесрећи!

И он ће је унесрећити. . . Опazio сам добро, да његови другови баш не маре с њим да другују. . . Чисто га избегавају. . . Често би шапутали, кад би се он појавио.

А она то не осећа, сва је блажена, иде са њим гордо, као да је цео свет њен, чини се и да ме не види. . . Чисто ми се подругује. Јест, јест, подругује ми се?! Па добро. . . познаћеш, шта је то немилосрђе, плакаћеш, о, горко ћеш плакати, а ја ћу се подсмејивати. . .

(Наставиће се).

Манојло Ђорђевић Призренац.

ВЈЕРИНА ЉУБАВ.

роман И. А. Гончарова

по француској преради Евжена Готи превео *Миливој Максимовић.*

ПРВИ ДЕО.

XVII.

Кад су пријавили Татјани Марковној долазак госпоње Викентијеве, добра старица, која је до сад дочекивала своју сусеткињу обично радосно и пријатељски, сад на једаред, знајући после Мартине невести, чега ради је дошла, узе други тон и манире. Нареди, да замоле гошћу, да причека у салону, и пође брзо да се обуче, али је прво заповедила Василиси, да види кроз врата, у каквој је тоалети Марја Јегоровна. Кад је чула од Василисе, она обуче свилену хаљину са сребрнастим одесвом, пребаци кашмирски шал. Обукавши се, прекрети руке једну преко друге и ступи торжествено у салон. Али кад виде мило лице драге гошће, у мало нито није заборавила на важност тренутка и покварила свечани дочек, по брзо се поправи и уозбиљи. И Марја Јегоровна се обрадовала, устала са столице и брзо јој пошла у сусрет.

— А онај мој луѓа, шта поради. . . започе

она, али погледавши боље Татјану Марковну збуни се и застаде. — За тим се обе укочено једна другој поклониле и поздравише. Татјана понуди гошћу, да седне на диван, па онда седне поред ње.

— Какво је време данас? зашта Татјана, скупивши усне. Има ли ветра на Воли?

— Нема, са свим је мирно.
— Јесте ли прешли ескелом?

— Нисмо, него на чамцу, а кола ескелом.

— Да! добро кад сам се сетила! Јакове, Јегоре, Петрушка! Наредите да се испрегну коњи из кола Марје Јегоровне и да им се даде зоби; и кочијашу нека се да јести и пити.

— Та махните, Татјана Марковна, противила се гошћа. Немојте ме, молим вас лепо, задржавати, ја сам само послом на по сата дошла. . .

— Ја вас не могу пустити да тако одете, рече Татјана гласом, ком се није могло проти-

вити. — Да сте ви овдашњи, онда би била друга ствар, ал' ви сте чак с оне стране Волге... Зар смо ми јучерашњи... Та ми се, хвала Богу, већ одавна познајемо... Ваљда ме не ћете хте-ти вређати?...

— Та идите, Татјана Марковна, — ја сам вам врло захвална, врло захвална! Ја вас више поштујем, него каквог сродника — и мога Николаја сте тако размазили, да ми тај обешњак данас путем на једаред излазу, да га ви волијете, него његова рођена мајка. Ја сам му хтела мало извући уши, али он побегао на бок, па је тако нагло јурио коње, да сам целог пута била мртва од страха.

Татјана Марковна заборави на озбиљност и важност, у коју се задела

— Да, да, он је скоро рекао истину. Баш сте срећни, што имате тако красног сина.

— Та махните се тога благослова. Ништа се не може с њим без свађе и препирке...

— Е па тако је. Ко се воли, тај се радо свађа а још радије мири!

— Да, ви сте га размазили. Сад је сто увр-тио себи у главу...

Марја Јегоровна замута, поче лупкати ци-целом о под, згледати се и на себи наменати мантилу. Татјана се нагло усправи и уозбиљи.

— Шта то? запита с претворном равно-душношћу.

— Увртио себи у главу да се жени.

— Па онда? запита Берешкова немарно.

— Па ме је молио, да дођем и иштем за њега Марту Васиљевну, рече на послетку госпо-ђа Викентијева збуњена.

Татјана Марковна се хладно и церемони-јално поклони; међу тим се видело, да тако понашање никако не пристаје уз њезину нарав.

— Шта сад да му одговоримо?

— То је врло важна ствар, рече Татјана достојанствено, упрвиши очи на земљу, — то се не може тако само преломити. Треба се мало размислити и разговорити с Мартом. Моје унуче су до душе послушне, али ја ипак не ћу да их припељавам.

— Марта Васиљевна пристаје, она љуби Николу...

Марја Јегоровна умал' што није покварила ствар свога сина.

— А од куд он то зна? плану Татјана Мар-ковна. — Ко му је то рекао?

— Сигурно се изјавио Марти Васиљевној... промрмља збуњено госпођа Викентијева.

— За то и седи Марта затворена у својој соби, што је одговорила на његову изјаву! сла-гала је Татјана ради веће важности. — А да ваш синак не квари срце сироте девојчице, за-бранила сам примати га у кућу! слагала је опет ради коначне важности и с достојанством по-гледа гошћу.

И Марја Јегоровна сад плану.

— Да сам могла предвидети, рече дубоко увређеним гласом, да ће ме мој син уплести у тако непријатну ствар, ја бих му синоћ друкчије била одговорила. Али он ме је толико уверавао, да сам и сама била уверена — о вашем добром расположењу према њему и мени!... Извините, Татјана Марковна, и повратите одмах слободу вашој унуци Марти Васиљевној; мој син је је-дини кривац, и само је он заслужио, да буде кажњен... А сад вас молим, да будете тако добри и наредите да се упрегну моји коњи.

Она већ хтеде и повући за звонце, али јој Берешкова задржа руку.

— Ваши су коњи испрегути, а кочијаша су сигурно моји људи опили; ви пак, драга Марја Јегоровна, ћете остати код мене данас, сутра и целу недељу.

— Махните, молим вас! после онога, што сте ми рекли, после вашег гнева на своју унуку и мога Кољу?... Он је заиста заслужио, да буде кажњен... Ја то увиђам.

Озбиљности и важности Татјанине беше савим нестало. Боре на лицу се развукле а ра-дост јој проејца из очију. Збаци на канапе свој шал и капицу.

— Извините, душице моја, рече госпођи Викентијевој, али мени је страшно врућина; скините и ви своју мантилу — и пешир тако-ђер. Јелте да је врућина? Немојте се ни нај-мање узнемиривати, ми ћемо их обоје казнити, кад их венчамо једно за друго; ја ћу онда до-бити још једног унука а ви кћер! Ходите да се загрлимо! Ја сам хтела само да се држим старих обичаја, као што видите, али не при-стају ни они баш свагда... Хтела сам само да их упозорим на морал... чак сам и једну сози-дателну књигу узела у помоћ: целу недељу дана смо је читали, и таман што смо завршили, они скоро у исти мах учинише у врту све оно, што је било написано у књизи!... Ето вам морала! Ал' шта ће те церемоније међу нама! Ми смо

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB

обадве знаде, како ће се то све свршити, па да нам није стало по вољи, ми им не бисмо били допустили — да слушају славуја.

— Ух, ала сте ме поплашили, Татјана Марковна! Зар вам није било жао, рече гошћа, загривши се са својом старом пријатељицом.

— Ништа, ништа! само, што писам требала вас поплашити него њега. Ал' чекајте само, и њега ћу ја намајсторити!

— Ја ћу вам бити захвална за то! Ја не бих ни долазила, да ме није синоћ поплашио, рекавши ми, да је говорио са Мартом Василевном. Од њега никако писам могла да извучем, шта је све наговорио, и ја чисто писам од страха смела да изиђем пред вас... Али ви сигурно знате све, па молим вас реците ми, чуда ради, шта јој је онај мој све наговорио.

Татјана Марковна одмахну руком, смешећи се.

— Чисто и не знам, које је од њих двоје ваљаније? Као голубови!

Татјана јој за тим са стенографском верносту прича све, што је чула од Марте. Обе се смејаху кроз сузе.

— Ја сам већ одавно смисљала, да су они једно за друго прилика, настави Беренкова, само сам се бојала, да су обоје још и сувише млади. Али кад погледам на њих и размислим, онда видим, да они никад и не ће остарети.

— С годинама ће и намет доћи — доћи ће брига, од којих ће постати зрелији, доврши Марја Јегоровна.

Кад је Викентијев допратио своју матер до Беренкове, он, као што сам рече, забоду пашке у леђину, мислећи непрестано, шта ће да се издеже из овог састанка. У канцеларији је седео, као на иглама. Чим је свршио свој посао, појурн као без главе у Малиновку, дошавши тамо не хтеде ући унутра, него оде у врт и онде је иза једног жбуна сакривен чекао, шта ће да буде.

У кући је било све мирно и тихо. Мати његова и Татјана су ковале планове за будућност. Прво су се мало поразговориле о миразу и прилици, а после пребоше на децу, где и како да живе, да ли да младожења остане у служби и

станује преко зиме у вароши а преко лета у селу. Тако је желела Татјана Марковна а не, да их пошаљу у Москву, Петроград или чак преко границе, као што је Марја Јегоровна препоручавала.

— Хоћете ваљда да се покваре, гледајући по свету распуштеност и раскалашност, рече јој она, — онда бих волела одмах умрети. Ја не ћу да дижем своје руке с Марте, догод је не научим, да буде ваљана мајка и домаћица.

Тако разматрајући беху дошле већ до трећег детета, кад госпођа Викентијева опази кроз прозор, где се у врту иза жбуна нечија глава час покаже, час опет сакрије. Она позна свога сина и покаже га Татјани Марковној.

Оне га обадве позову, да дође унутра и он се једва одлучи, да пође; за тим се дуго мотао по предсобљу, тобоже чистећи се и наменштајући се.

— Та потрудите се већ једном и уђите, Никола Андрејићу, позва га Татјана наконим гласом, мати га међу тим само провучно посматраше.

Он узверено гледаше час на једну час на другу, а руком је гладио косу.

— Здравствуйте, Татјана Марковна, рече и приступи јој руци, донео сам вам концерата за улазницу... поче усклаћен.

— Та шта си ту замleo, јеси ли при себи... дочека га мати.

— Охо! Није, него сам вам донео улазница за концерт, који се приређује на добростворне цели... прекрасан концерт!...

— А што да идемо на концерт? рече Татјана гледајући га попреко, па ето има код нас у шикари славуја. Па ћемо ићи да их бесилатно слушамо.

Марја Јегоровна се уједала за усну, да се не засмеје. Викентијев се збунио, засмеја се, онда седне па одмах опет скочи.

— Морам се журити у канцеларију!

— Седите, седите само, Никола Андрејићу! рече му озбиљно Беренкова, и чујте, што ћу вам рећи.

ЈОШ ЈЕДАН ПУТ О ЛЕЂАНУ ГРАДУ.

У руском месечнику „Славянское Обозрѣніе“¹ има у свесци за фебруар чланак од М. Халанскога: „Городъ Ледянъ-Леденецъ въ славянској поэзи.“²

Халански мисли и доказује, да град Леђан, Леђен, Леден не значи ништа друго већ баш Island (Eisland), ону земљу или ти острво ледено, које Данац, Саксо граматик назива *insula glacialis*; преласком немачких енеских предмета к нама а пошто преведоше Island на ерпски добише Срби Леђан град, Леђенац, Леђен.³ И још даље мисли тај млади Рус, да се, како је у руском „бллевомъ“ еносу град „Леденец“ *unicum*, може лако узети, да је та реч позајмљена од јужних Словена, у којих она чешће долази, и то путем Козака, преко којих су „проникли въ нашъ — руски — еносъ съ юга и нѣкоторые другіе бллевые сюжеты“.

И ја сам некада у младим својим годинама мислио и мучио се с „Леђаном градом“ и не могући измислити што згодније и прикладније остао сам при мисли, коју изрече језуита Пејачевић још у прошлом веку, да су *Леђани* = *Литовци*.⁴

Осврнућу се овде на оно што су други међутим показали и рекли о положају и значењу баснословнога града Леђана, јер поменути млади Рус није казао и поменуо све, што треба знати и цаметовати оном, који хоће да реши зачетно

¹ Види бр. 9 стр. 143. „Стражилова“.

² Цео чланак преведен у овогодишњем „Јавору“ бр. 15, 16.

³ Исландія, страна, игравшая такую видную роль въ жизни и поэзи средневѣковой Европы, этотъ чудесный заморскій (über sè), Лединой островъ, *insula, quæ Glacialis dicitur*, по словамъ Саксона Грамматика, *magno circumfusa reperitur oceano, obsolete admodum habitationis tellus, rerumque veri fidem excedentium et insolitorum eventuum miraculis prædicanda* — путемъ перехода въ сербскій еносъ нѣмецкихъ эпическихъ сюжетовъ и перевода собственнаго имени отразился въ славянској народној поэзи въ образъ таинственнаго *Лединого* города, *Леденца*, *Ледяна* → *Ледена*, *Ледена*, находящагося гдѣ-то за синимъ моремъ. (стр. 207, Јавор. стр. 253а.)

⁴ В. у Седмици за г. 1857. прилог мој к иницивању ерпскихъ јуначкихъ песама, који је прештампан г. 1884. у Нов. Саду у књижици под натиском: Две студентске расправе Н. Руварца, стр. 39—42.

питање о Леђану граду; уткаћу у тај осврт по где коју напомену, прибележену за себе после 1857. године.

1. Рус Халански, каже н. пр. да је Стојан Новаковић (у Arch.-f. sl. Philologie III. 129.) исказао мишљење, које се данас прима и држи као највероватније, да је реч Леђан узјамљена од Мађара, код којих *Lengyel* означава Пољака и т. д., али Рус не каже, да је покојни П. Ј. Шафарик још год. 1854. рекао у писму, писаном у Прагу 28. септ. М. П. Погодину: „Endlich sind mir zwei, selbst Kopitar unerkklärliche Ausdrücke in den serb. Annalen klar geworden. Es sind Ledjan, Ledjanski kralj, Ledjanski grad, und кипионача. Jenes ist = Lengyel (ungarisch) d. i. *Λαχζ*, Pole, Legjanski grad = Krakau; dieses das Doppelfest: Ostern und Verkündigung Mariae, an einem Tage nämlich am 25. März. Das Räthsel ist gelöst! Theilen sie es Freunden, die es interessirt, mit!“⁵

Писмо је Шафариково изнесено на светлост г. 1879. а те исте године издана је на свет и поменута III-ћа свеска Архива за слов. филолог. (Berlin 1879.), у којој је изишао поменути Новаковићев чланак: „Über Ledjan-grad (Ledjan Stadt) der serb. Volkspoesie.“ стр. 124 и даље; те исте године 1879. штампан је тај чланак ерпски с неким променама и додатцима у Летопису М. С., књ. 120. стр. 159 и даље.

Како и којим је путем г. Стојан дошао до тога, да је Леђанин = *Lengyel* то се већ зна, али се не зна, како је П. Ј. Шафарик, 25 година пре Стојана доспео до истог резултата, јер у поменутом писму Погодину не каже се, како и откуд му је дошла светлост и откровење. Ну ако и не знамо позитивно, одкуд је Шафарик сазнао г. 1854. оно, што године 1831. није знао, то се ипак можемо доислити и погодити онај извор, из кога му је севнула мисао, да ће наше Леђани бити угарско *Lengyel*.

⁵ То писмо Шафариково издао је сад већ покојни Нил Попов с другима писменима Шафариковима, писанима М. П. Погодину: „Писма къ М. П. Погодину изъ славянскихъ земель (1835—1861.)“ въщукъ П. писма П. Ј. Шафарика изд. Нилъ Поповъ. Москва 1879.“

Год. 1854. изишао је у Загребу „Arkiv za povjestnicu jugoslovensku knjiga III-ća и на првом месту у тој књизи: Српски Летопис деспота Ђурђа Бранковића у преводу латинском, у ком под год. 1440. пише: A. 1440. constitutus est in Ungaria rex Vladislav Ledjanin. А да се збиља тим местом утврдио Шафарик у мисли тој, да је Леђанин = Lengyel, на то указује друго место у том летопису, из кога је Шафарик дознао шта је то кирикоасаха, а наиме оно место: Anno 6888 = 1380 fuit Annuntiationis festum in Raschate и које у ориџиналу, српском летопису гласи: „въ лѣто 6888=1380 бысть Кирикоасаха.“

2. Нећу помињати, да је не само г. В. Јагић (в. у поменутом Архиву на стр. 123. напомену 1.) одмах прихватио хипотезу Новаковићеву, већ да су и W. Nehring у тој истој свесци Архива а у чланку Über die Namen für Polen und Lechen, (стр. 479.), и Иван Радетић у књизи: Pregled hrvatske tradicionalne književnosti (у Септју 1879.) примили и признали мњење Стојаново као темељито, али не могу не напоменути, да млади Рус није поменуо и није побио мњење сад већ покојнога професора варшавскога Ј. Перволфа, (у Arch. IV.), да су Мађари своје lengyel морали узјамити од дунавских Словена те према том, да старо-српско Леђанин није од Мађара, него је можда од старине српска својина, јер је реч *ледина* и Србима и Хрватима и Словенцима позната.⁶ Перволф помиње и оно место у VII. гл. повести Томе арциђакана спљетскога, где се каже: „Venerant de partibus Poloniae, qui Lingones appellantur, cum Totila septem vel octo tribus nobilium (претци данашњих Хрвата).“

3. Рус Халански не зна или не ће да зна за оно, што је напинац Натко Нодио у Раду југосл. акад. књ. LXXIX. (Zagreb 1886.) на страни 201. напоменуо о Леђану граду и о леђаском краљу.

⁶ Die Magyaren haben ihr Lengyel **Ладъ?** vgl. Goral, Moskal, Srbal' jedenfalls von den Donau-Slovenen (im IX. u. X. Jahrh.) entlehnt, bei denen bekanntlich der Rhinesmus vorherrscht, und die auch das Wort **ладина** (terra inculta, ледина) kannten. Das altserbische Ledjanin und das in der serb. Volkspoesie vorkommende Ledjan, braucht gerade nicht dem magyarischen Lengyel entlehnt zu sein (wie Novaković im Archiv III. 129. meint) sondern kann auch ein uraltes Erbe der Serben, anknüpfend an die Form Srbal' aus Lengyel vielleicht ein Lendjal gebildet haben würden. Das Wort ledina ist ja sowohl des Serben, als auch den Kroaten und Wenden bekannt. Das ebenfalls altserbische sein. Beides konnten die Serben aus Grossserbien mitgebracht haben. (Archiv f. sl. Phil. IV. стр. 71.)

4. У „Musulmanische Historie XVIII. Bücher von Hansen Lewenklaui, (Frankfurt am Main 1595.) има извод из турске повести по Вранчићевој књизи о цару Мурату II. И ту се каже, да су у војсци, с којом је краљ Владислав године 1444. пошао на Турке били: Hungern, Sachsen, Teutschen, Laginer, Botzner (Бошњаци), Hertzogver, Walachen, Italiener (стр. 206) и у војсци Јанка Сибињанина од г. 1448 спомињу се уз Угре и Чехе, Laginer oder Polen oder Polachen, also nach ihrem Fürsten Lecho genannt.“ Не знам, како се у латинском издању Левенклављево историје и како у турском ориџиналу зову Пољаци. Но то је ситница, али ће, ако не важније и пресудније, а оно доста чудновато бити ово, што ћу поменути под

5. У дипломи краља Жигмунда од г. 1408. (Fejér Cod. dipl. Tom. X vol. IV. 660.), у којој је записано и назначено поименце васколико имање палатина Николе Горјанског и брата му Јована са свима градовима, жупама, варошима, окрузима, местима, селима и засеоцима, помиње се у бачкој међи: Zent Lörincz, Lengyel cum porto et tributo Danubii etc. Зацело се то место Леђел спомиње и у старијим листинама од поменутог дипломе. У пошцу села бачке међе од год. 1522. још се помиње Lengyel (Леђел) Zenth-Lörincz и т. д. (в. Razpravu Ivana Antunovicha о Буњевцих и Шокеих У Већу 1882. стр. 61.) Но за време турског господства, а наиме у театарима од г. 1590., назива се место то у сомборској нахији Legyen (Леђен) као што се и дан данас назива. (в. A Bács-Bodrogh megyei történelmi társulat Évkönyve I. évfolyam, III. és IV. füzet. Zombor. 1885. стр. 20.). Фридрих Стелцер из Кисача пише у „Geschichte der Bacska“ (Neusatz 1883.) стр. 34: „Das an Régh (данас Риђица) gränzende Praedium Legyen findet man 1323. Lengyel (Леђел) geschrieben.“

6. Хрват I—f, који је у загребачком Виенци (од ове год. бр. 14. стр. 223а) поменуо, како је наш Стојан Новаковић г. 1879. протумачио речи Леђан, Леђанин и Леђан-град каже напоследку ово: „Ако и морамо признати, да је тумачење Халанскога вјеројатније од Новаковићева, опет су двије ствари, које нам не даду да безуветно уз Халанскога пристанемо. Понајвише нам је тешко вјеровати, да се у јуначкој пјесми осјећа утицај њемачке пјесме, а друго, како би облик „Леђан“ постао од „леден“, кад је ријеч „леден“ народу сасвим разумљива и лака.“

Хрват је рекао своју, па кад је Хрват, кога се Леђани српског летошца и Леђан-град и Леђански краљ српских јуначких песама и српских народних приповедака баш толико и не тичу, пошто стари Хрвати нису знали ни за Леђан-град већ само за *Ленђе* или за Пољаке, онда нека слободно буде и мени казати напоелетку шта мислим о Леђану, Леђену или Леђен-граду народних прича.

У српској народној приповетци: „Цар хтио кћер да узме“⁷ каже се: „Царев син распише за *Леген град*, где је, и од свуда отишну, да *тога града нема*.“ То исто, само другим речима каже и Н. Подило, за Леђан-град: „До сад тражио се, Леђан којекуда на људској земљи, *но рек' би, у залуд*.“

Н. Подило мисли, да се *ишло* у Срба и Хрвата звао *Леђан*. Нека г. Подило заступа и даље и нека брани ту своју мисао, а ја ћу само рећи, да град Леђан свакако иде у ред оних градова, за које се у песми каже:

Град градила бела вила
Ни на небу ни на земљи
Већ на грани од облака!

Главно место, у ком се помиње *Леђан* долази бачи у песми о женидби Душановој (Вук Н. бр. 29.), у којој је сачувана нека стара прича,

⁷ В. Вука Ст. Караџића: Српске народне приповијетке, друго умножено издање, у Бечу 1870. стр. 225.

22. априла 1892.

која се у више варијаната и на разна имена пева међу *Србима* и *Бугарима*, — вели Стојан Новаковић на поменутом месту у *Летопису*, књ. 120. (стр. 160.)

У другој мало час споменутој причи или приповетци: „Цар хтио кћер да узме“, помиње се такође *Леген-град*, који није и не може бити други град и различит од града Леђана или Леђена јуначких песама. Садржај песме 27. у П. књизи Вукова зборника „*Душан хоће сестру да узме*“ иста је та прича као што је иста прича подлога песми: „Цар Константин и сестра му Јелена“, (в. *Летопис* М. С. за г. 1847., књ. 79. стр. 106.). А г. Панта мислио је, да у песми: „*Душан хоће сестру да узме*“, у којој место *цара* Душана може стајати ма који други цар, одјекује историјска жлица, и мислећи тако у својој безазлености хтео је и том песмом да реши неко историјско питање (в. *Гласник*, књ. 57. страна 112.)

Скоро све старије јуначке песме наше не садрже друго до оне индоевропске приче, које путују од места до места, прелазе с лица на лице. И кад су таке и све песме и све приче, у којима се помиње *Леђен*, *Леген* или *Леђен-град* и краљ од *Леђана*, то само млад човек може данас устати и рећи, да зна, шта значи *Леђен-град* и да зна, како и којим су путем песме и приче, у којима се помиње *Леђен-град*, дошле и до нас.

И. Руварац.

РУКОПИС „ГОРСКОГА ВИЈЕНЦА.“

Године 1889. нађе Др. Ф. Менчик, чиновник у бечкој царској библиотеци, међу неким одломцима од словенскијех рукописа, и рукопис првога дијела „*Горскога Вијенца*“, за који се не зна када је и како је досио у царску библиотеку. Тај рукопис, како ће се одмах видјети, доста је важан за српску књижевност; писан је на цијеломе табаку и броји 18 листова. Вас је написан једном те истом руком, а само је на првоме листу споља друга рука испод српскога имена написала ово: *Gebirgs-Kranz von Peter Petrovits v. Njegošch Vladika von Montenegro I. Abtheilung.*

Намеће нам се прије свега питање: чија је рука писала рукопис? Осим онога, што ћу послије казати, мислим да имам довољна разлога

да на то питање овако одговорим: писао га је својом руком сам pjesnik. У царској библиотеци има наиме руско писмо владике Петра П. од 28. новембра 1840. То је писмо писала и потписала иста рука, која је писала и рукопис „*Горскога Вијенца*.“ Већ нас то упућује, да узмемо да је то била владичина рука, јер је тешко вјеровати, да би он пустио да ко други и потписује његова писма. Него у истој библиотеци има и друго српско писмо владичино од 22. августа 1850. Њега је владика само потписао, па онет, поред тога што је имао дебело перо на е тога и слова изашла круннија, онет се види да је потпис какав је и на првоме (рускоме) писму. Да је бечки рукопис автограф владичин, мисли, рекао бих, и проф. И. Броз,

koji je prvi o њему проговорио у загребачком Вијенцу, од год. 1890. у броју 48. Напротив Др. Фр. Менчик, који је о њему написао малу потицу у брновском листу *Hilfka literarni* од год. 1891. на стр. 128, изрекао је мишљење, да је рукопис писан од којег владичина писара, јер вели да му је Миклошић говорио, да владика није умно ни писати. Него ми знамо, да то није истина, па с тога можемо мирне душе узети да је бечки рукопис писан од самога владике, а то му паравек и још више диже цијену.

У рукопису на жалост нема него само прва половина пјесме; задњи је стих у њему 1528-ми (кад могаше облагати дужда), а нема ни посвете ни пописа лица. Многи су стихови исправљани а многи брисани сасвим или замјенени новијем стиховима, а многи су напокон доцније са стране додавани или уметани; у опће види се да се је владика много трудио око својег Горскога Вијенца на како је све то писано једном те истом руком (и ако се могу констатовати два различита прила, једно бљеће старије а друго црње млађе), тешко ми је вјеровати да би тај замршени посао исправљања владика кому другому повјерио, казујући му ваљда у перо, гдје има и како има исто поправити, па то је опет разлог, с којег волим вјеровати да је сам пјесник својом руком све то писао. Почети су исправци и те доцне и промјене у толику броју и толико засијенају у састав цијеле пјесме, да сам се ја по њима увјерио, да је овај рукопис баш први концерт пјесников.

Задња редакција текста у рукопису у главnome одговара потпуно првому штампаному издању од г. 1847, само што кола нијесу на истом мјесту.

Док у штампаном издању кола иду овим редом: 1) Бог се драги на Србе разљути, ст. 198—290; 2) Чашу меда јошт нико не пио, ст. 563—602; 3) Љута клетва паде на изрода, ст. 691—713; 4) Три сердара и два војеведе, ст. 1044—1073; 5) Нови граде, сједини на крај мора, ст. 1210—1226; 6) Вјеше облак сунце ухватио, ст. 2622—2647, у рукопису су на против ишла најприје овако једно за другим: 1) Бог се драги и т. д., 2) Три сердара и т. д., 3) Нови граде и т. д., 4) Љута клетва и т. д., 5) Чашу меда и т. д. а шестога кола нити нема, јер рукопис не иде даље од стиха 1528. Али је владика доцније ко-

лима промијенио ред те метнуо повише њих бројеве 1—5 (само што је повише кола Љута клетва био најприје написао 2 па то превукао и опет написао 3), тако да им је напокон изашао онај исти ред што га имају у штампаном издању. То сам о колима изријеком споменуо, јер се по томе види, да се нема искати какве уже везе међу свакијем колом и међу стиховима што су около њега.

Али има и другијех разлика између задње редакције текста у рукопису и између првога издања. Владика је наиме којешта исправљао, док се је рукопис штампао, а да није тога у њему више биљежио; јављено ми је ипаче да наш врли књижевник Љуб. Ценадовић има неколика табака, на којим је пјесник нешто исправљао прије но је дјело изашло из штампарије. Те разлике између рукописа и штампаног текста нијесу знатне; највише је таквијех, гдје је владика језичну особину црногорску или који облик узет из црквенога (рускога) језика при коректури замјењавао обичнијим или правилнијим обликом српскијем. Види се дакле да је владика настојао и око тога, да дотјерава и спољашњи облик своје пјесме, па ако је опет у Горском Вијенцу остало толико особина црногорскијех (и таквијех, које је он ипаче при коректури исправљао!) и црквенијех, треба то одбити на његову слабу спрему за такви посао око пречишћања језика. Да се види, што је и како је наш владика исправљао, ја ћу овдје навести неколико таквијех разлика а уза сваку међем број стиха а у загради ријеч, што се мјесто ње налази у штампаном издању: 40 воња (плача), 44 кукаво (кукавно), 45 надживљех (надживјех), 113 овде (овђе), 130 многе (многе), 136 на Косово (на Косову), 152 ломјавом (ломљавом), 228 величество (величаство), 416 одма (одмах), 496 проз (кроз), 508 разгађе...погађе (разгађа...погађа), 509 не држи не (не држи нас), 560 љевше (љешне), 684 божу (божју), 748 ју (је), 820 оће (хоће), 863 не хћесте ли (не шћесте ли), 870 при себе (при себи), 987 грдо (грдно), 1016 сердару (сердаре), 1239 у овтоку (у оптоку), 1282 једну вече (једну вечер), 1412 ћошкови (ћушкови), 1470 давјаху (дављаху), 1513 оии час (онај час) и т. д., кадкада је у рукопису било добро написано па је опет владика у издању тобоже поправио: 173 част (чест), 1023 љубави (љубови), 1197 клунка (кљув-

1238 хрена (рена), 1360 дрхтим (дрктим) и т. д. Поред тога замјењавања црногорскијех особина обичнијем и правилнијем облицима има и другијех исправака, који се више тичу дикције или саме ствари н. пр. 175 учинише (направише), 187 оне (оно), 233 Сцеола (Сцевола), 323 харач (арча), 324 а нестаде духан (а духана неста), у 724—26 за Радула да начин видимо и смиримо двије пороцие, Перовиће и наше Абдиће (међу собом да начин видимо и смиримо двије пороцие, Велестовце и Турке Ђеклићке), 796 свиколиця (обојица), 1265 љевша му је од свакоје виле (љевша му је од виле бијеле), 1301 за срце дохвата (уједа), 1526 баш на прагу од његове куће (баш на стубе његова палаца) и т. д.

У реду и броју стихова има мало разлика, па ће бити добро да их овдје све споменем. Стих 577 (но обадва да изгуби сина) у рукопису стоји ондје, гдје је стих 579 (но сву земљу што је изгубио), а овај онет има његово мјесто. Исто су тако замијенили мјесто стих 1058 и 1059, тако да у рукопису нише: рађене их Турци прегазили под гомиле мртвијех Турака. Имају пак у рукопису два стиха, што их владика није узео у прво издање; а то су иза стиха 833 онет други ка су се сијали, а иза 969 на шићаре јесмо ли заједно? Напротив нема у рукопису овијех стихова, којих има у првоме издању: 754—756 који си се милосно склонно дјејателне оживит членове малом мраву ка гордном лафу и 1278 али нешто теже од обоје.

Него много је важнија и интереснија она страна рукописа, с које видимо како су у памети pjesnikovoј постајали поједини стихови и како се је око њих мучио, док им је дао облик, у којему их је на свијет издао, и како се је у оне Горски Вијенац мало по мало развијао. Између многијех ствари што би се могле с те стране споменути ја ћу овдје само казати, како је владика неправљао (ако их је неправљао и ако ти неправци мијењају или попуњују смисао ријечи) оне стихове, који се могу на два начина тумачити те се допета на разни начин и тумаче; видјећемо да нам у неким случајевима ти неправци лијепо или доста помажу да разумијемо како треба ријечи pjesnikове.

Најрије да видимо име pjesми. На спољашњој је страни првога листа pjesник написао

име овако: Вијенац Горски; него је повише њега био прије записао Извицекра па онет Извита искра те обоје превукао. И на спољашњој страни задњег листа имају два имена, која су такође превучена: једно се може лијепо прочитати, Извијање искре, али оно друго име, што је повише њега, не да се разговјетно прочитати, јер је испод њега још нешто било написано, па се то дође писмо мијеша с оним горњим. Ни проф. Броз није могао да прочита то друго превучено име; мени се чини да је Архбудни дан, али никако не јамчим да јест тако. Како су пак та два имена на задњој страни написана при дну и окренута наопако, то се види да је владика најрије хтио да с те стране почне писати своју pjesму. Излази дакле да је овијем редом писао имена: најрије оно које се никако не може прочитати па преко њега Архбудни дан (?), за тим Извијање искре, па на првој страни најрије Извицекра па Извита искра а након Вијенац Горски, који је тек у штампаном издању претворено у Горски Вијенац. Та старија имена лијепо нам кажу, за чим је управ владика ишао, кад је састављао своју pjesму и што је њему значно догађај који јој је предметом: из њих се наиме лијепо види да владици истрага потурица у Црној Гори биљежи прелом у историји српскога народа — извија се искра слободе, која ће да обасја цијели српски народ, а владика хоће да нам прикаже тај почетак борбе српскога народа за ослобођење. Да је то баш тако, потврђује нам и Слободијада. И у њој се казивање почиње с борбама владике Данила (онога истога те је и у Горскоме Вијенцу главно лице), а прва ствар што се спомиње јесте истрага потурица, на владика и ту јасно каже да он ту истрагу схваћа као искру, која има да просјаје лучом слободе. Тако (на 6. и 7. страни панчевачкога издања) pjesник вели: „Бе год витез особити по косовском тужном боју од Српкиње породи се, којег Туретво не уграби, сваки кућу, оца, мајку, све остави, па побјеже у савито крвљу гвездо, бе слободе искра сјаше..... Како Срби опазнише, да Данило с Црном Гором изгна Турке и посјече из области Горе Црне, одмах сташе долећиват на глас мли од слободе... Сташе српски мачи онтри оков ропства прекидати и цвердан с хучним гласом глас слободе каживати“. На онет (на стр. 9.): „Јарост љута сатрапова (=султанова), коју њему мучитељско, звјерско чело кажеваше

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unk.rs

спрам поникше искре Српства, у страх
ронски диван врже“; на зато и вели туреки
султан (на стр. 10.): „Треба искру ту погасит!
Ако ли се не угаси, е угледа се њена може не-
угасни пламен хитри разасути, распалити и она-
лит наша крила...“; него каже пјесник (на
стр. 11.): „Бе за вјеру и слободу народу се
славно чини умријети, крв пролити, ту је ову
искру живу, којуно и општа мати у сва људка
срца дала, немогуће утулити“. А кад је то тако,
тада ја пијесам погоднио што сам узимао да и
владици „горски вијенац“ значи од прилике што
и скупи призорâ из црногорскога живота — њему
„горски вијенац“ значи „црногорска слава“, јер
Црногорце иде та велика хвала, што су први
започели борбу за ослобођење. Такову разумије-
вању имена Горски Вијенац пристаје и то,
што владика своју пјесму зове „историчкијем
догађајем.“

Да видимо сада текет пјесме! Како рекох, ја
ћу овдје споменути само оне исправке, који нам
могу и мало помоћи, да боље разумијемо неке
спорне стихове. Али опет, да би се барем једни-
јем примјером видјело како је Горски Вијенац
постајао, навешћу овдје сам почетак пјесме. У
рукопису је пјесма најприје почињала е 43. сти-
хом (Црни даге, а црна судбино!), а све
што је испред њега (т. ј. стихови 1—42), доцније
је придодато са стране. Првијех 18 стихова у
рукопису овако је записано (што је у заградама,
то је превучено!):

вићи (Ево) врага (еу седамъ) е(ъ)у седамъ (кабаницахъ)
биньинахъ!

Су два мача а су две круне —
(Билъ сатана ово измислиа?)

Праунук туркова еъ кораномъ!
(некъ се знаде ко е унукъ турковъ-унук) } [Ова су
три сти-
ха са
стране!]

(унукъ турковъ еъ кораномъ у руке!) }
За њимъ ята проклетога кога,
б. да (ди [Ѣ]) опуст(е[?])и (т[?]) земљу свуколику —
ка' скакавацъ што пол(ѣ)а опусте —

(Якій бриегъ да нема француска } [и ова су три
францускога да небы бриега, } стиха са
аравійско море еве потони — } стране!]

Санъ (сатаниць) пакленый, окруни османа, —
10. дарова му луну, ка' абуку —
(— у Европу, зла госта, оркана!)
(Ево орканъ злий гостъ за Европу) [са стране!]

Злога госта, Европи (!) орканат(!)
византи(е[?])а сада ние друго,
но прѣа младе теодоре —
звѣзда е прне судбе надъ њомъ [са стране!]

15. Палеологъ позива мурата,
(да ископа велику гробницу,
да закона Грке са Србима —

своју мисли, бранковић еъ Гертукомъ —
(некъ се едномъ и врагу захвали!)
(за приличну Гертуки награду —)
(за на граду што даде Гертуки —)
мухамеде — то е за Гертуку — [са стране!]

Већ ту налазимо један спорни стих, то јест,
једнаести (злога госта Европи Оркана!)
на особито његова друга варијанта чини ми се
да потврђује моје тумачење, наиме да је то ре-
ченица за се узета као усклик. Није ли пак јасно
има ли се стих 17. нешто друговачије тумачити
према оному, што је у рукопису записано међу
њим и стихом 18.

Напротив стих 118 њенише се разумије по
рукопису; ту је наиме овако записан:
играоуъ се (све за вратъ хватаю) страшне зубе (остре)
свое

по томе се види да је владика тек доцније раши-
рио ту реченицу придодавши стиху 118. још 119.

А није излишно споменути да је у стиху
139. најприје било написано чудне пушке
ваља мртву главу на је тек доцније мјесто
мртву написано мушку; види се дакле да је
владика онет мислио на цијену, што се плаћа за
убијенога човјека.

У стиху 281. (не разл'јежу ратнијем
клицима) оно клицима је дошло тек позније
а прије је било алаком; то спомињем, јер се
одатле види да владичи ријеч (х)алак доиста
значи „клик, вика“ па да стога и стих 2662 (и
Новака поради халака) треба онако ту-
мачити као што сам га ја протумачио.

И моје тумачење стиха 490 (та невоља
како ме бољела) потврђује рукопис, јер је
у њему најприје било ње невоља како ме
бољела па је то превучено а повисше њега
написан онет цијели стих како је у првоме изда-
њу. Томаша Мартиновића дакле боли Ружина
невоља а не њена отмица: Ружа је преко воље
живјела е Касаном а радо је побјегла е Мујом
Алићем.

Двојако се тумачи и стих 518 (збили ти
се снови на Турчина), али ту рукопис
слабо помаже: испред стиха су још ове ријечи
збио ти се санак, које је владика превукао.

Што сам ја пак у стиху 534 (разлучи
се земља на племена) узимао да је ту раз-
лучи се криво наштамано мјесто разлучит
се на тако и наштампао у својему издању, то
рукописе никако не потврђује: рукописе наиме има
чисто и бистро разлучи се, паче најприје је
мјесто тога било написано удари се; треба

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

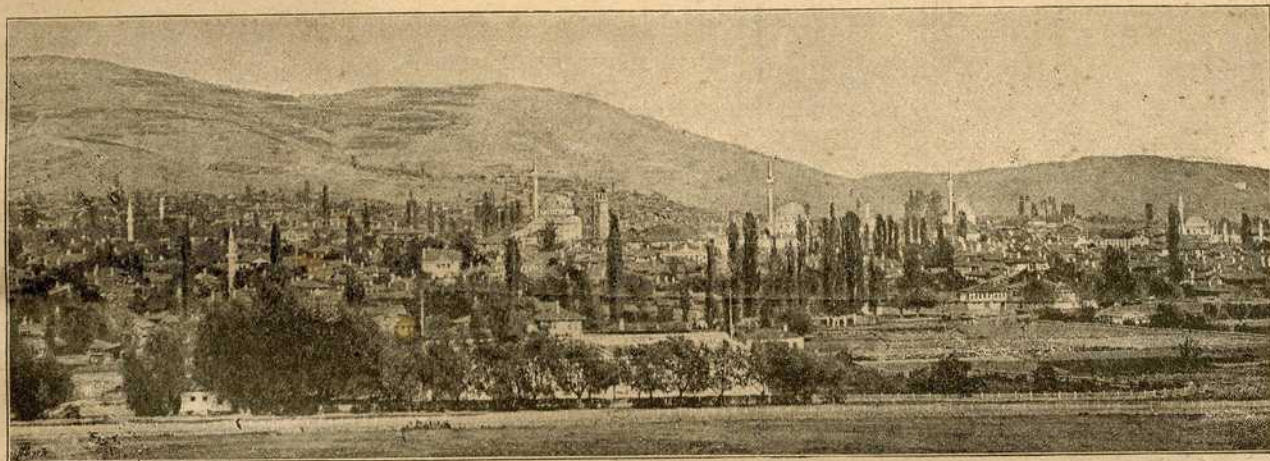
www.izdavaeuzeti da je to razluchi se aorist sa značenjem futura. Ovom prilikom hoću da spomenem, da ja nijesam isticao nikakve druge konjektуре o tekstu Горскога Вијенца, на зато никакo не разумијем како је проф. И. Броз у 48. броју загребачког Вијенца од год. 1890. казао, да сам ја у Јагићеву Архиву (XI, 290) изрекао конјектуру, које се ни у својем издању не остављам, као да је у стиху 21 криво наштамано дан и народ мјесто дани народ: то се мени није нити сјело!

За стихове 624. и 625. (жрец Европе е светога амвона хули, пљује на олтар Азије) добро би нам дошла која варијанта из рукописа, која би нам тачније казала што је њима цјесник хтно да рече; на жалост у рукопису

види се дакле да је владици била пред очима ова мисао: „лукава лисица лови само слабе птице али се орла боји“, јер и ријеч само и ријеч једне јасно кажу да је владика хтно неказати неку опреку између објеката (тице - орла) а не између субјеката (свјетлост лисичјех очих - тике.)

За стих 961. (овај држи за реп аци-Аца) ја сам казао да аци-Ацо значи Мухамеда, и доста рукописе то лијено потврђује, јер пише овако:

Овај држи (мухамеда) за репъ (мухамеда)!... два је пута владика био записао Мухамеда на је оба пута то избрисао, тако да стих у рукопису није читав већ га је тек за штампања попунио ријечима аци-Аца.

Битољ у Старој Србији.

нема друго већ што је мјесто амвона прије било написано олтара.

Да је пак у стиху 675 камен крвави исто што „окрвављена Црна Гора“ чини ми се да се мора изводити одатле, што је крвави доцније исправљено мјесто-старијега кукавни.

Стихове 772—74 (али тике те су најслабије лови свјетлост лисичјех очих, него орла кријући гледају) проф. Стојановић и ја друговачије тумачимо, јер док су њему субјекат од гледају тике мени, су лисичје очи, на према томе паравек и излази и друговачији смисао. Рукописе потврђује моје тумачење; у њему пише овако пише:

Али (само) едне тике, (што) те су најслабије лови свјетлост (лисичъ) лисичъхъ очихъ него (али) орла кријући гледају

И стихови 583. 584. (јунаку се чешће путах хоће ведро небо насмијат грехотом) иду у број онијех, што се двојачо разумију и тумаче. Рукописе нам само једну ствар каже: да је владика мјесто хоће најприје био метнуо може, па то не може да одлучи ни на једну ни на другу страну.

Ето, то сам мислио да треба споменути из прве половине рукописа, која нам се је сачувала, а веома је жалити што немамо и друге, јер би нам баш та друга највише требовала за говоре старога шумна Стефана, којих су многи стихови врло тамни, па би нам која варијанта могла открити цјесникову мисао. Свакако мислим да није на одмет ни то, што је овдје казано.

У Беоу на Ускре 1892.

Милан Решетар.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

К О В Ч Е Ж И Ћ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Српска краљевска академија. Глас XXXII. Манастир Бањска, задужбина краља Милутина у српској историји — Од Ст. Новаковића. С нацртом плана. Београд. Штампање у државној штампарији краљевине Србије. 1892. Стр. 55. — Вредни књижевник наш Стојан Новаковић обрадовао нас је једним лепим прилогом историји манастира српских: монографијом манастира Бањске. Том манастиру дана је позната „Свстостефанска хрисовула,“ што је најбоше мађарски научници у Цариграду. — Краљеви српски: Драгути и Милутин завадише се и Милутин пође с војском на свога брата. Али до боја не дође; они се помирише. За спомен тога измирења почну браћа задати величанствени манастир Бањску (око 1312. г.) „Сјајне задужбине српске — вели Ст. Новаковић — почињу с овом Бањском“. У том манастиру сахрањено је тело краља Милутина. На основу народних традиција и разних записа извео је Новаковић, да су Турци Бањску око 1389. г. онуштошили и спалили. Онда је тело Милутиново пренесено у Трепчу под Копаоник, а одатле опет у Софију (по свој прилици 1439. — 1443. г.) О манастиру Бањској мало се после зна. У почетку XVI. века су га Турци опет онуштошили. У борби српској за ослобођење спомине се чешће овај манастир. Новаковић је депо описао борбу српске војске у оним крајевима. На послетку је исписао Новаковић све, што су поједини путници забележили о Бањској. — Као сва дела Новаковићева, тако се и ова расправа одликује темељним познавањем ствари, оштроумном критиком и лепим излагањем; да је језик леп и чист, није потребно ни помињати. Књигу ову препоручујемо свакоме најтоплије. С.

Српска краљевска академија. Споменик XI. Споменици српски, скупио Конст. Јиречек У Београду. У државној штампарији краљевине Србије. 1892. Стр. 117. — Др. Константин Јиречек познат је српској публици са својих изврених историјских расправа. Овим најновијим радом задужио нас је Јиречек још више. У овој књизи издао је Јиречек преко стотине писама, из архива у Дубровнику, Задру и Котору, којима ће се осветлити много штање у истој ији нашој. Од писама 86 су српских, 9 латинских и 5 талијанских. Писма су из XIII., XIV., XV., XVI., и XVII. века. Већина их је из XIV. и XV. века. Писма су разне садржине. Највише их има, која се односе на финансије, за тим о оставинама владалаца и властеле, о дуговима, манастирима и т. д. Напред је лепа и темељно написана расправа др. К. Јиречека, у којој се расправљају поједини питања из историје, на која је издавањем ове збирке писма проеуто више светлости. У додатку су „Напомене на писма, издава у другој књизи „Споменика српских“ Меда Пуцића.“ На крају додао је Јиречек регистар имена и места, која се у расправи и у писмима налазе. — Издање је, као и сва академска издања, лепо и укусно. Опажамо, да су „Споменици“ приметно скупији него у први мах. Због чега је то? Сваком пријатељу српске историје препоручујемо ову књигу. С.

Књижевни радови Нићифора Дучића, архимандрита.

Књига 2. Са два прилога. У Биограду. Штампање у држ. штампарији краљевине Србије. 1892. Цијена: 2 дина или 1 фор. Стр. 291. — Пре две године јавио је позната књижевник наш архимандрит Нићифор Дучић, да ће издати све радове своје. Лане је изашла прва књига његових радова. Не давно је угледала света и друга књига. У овој књизи је тридесет и један рад Дучићев. Најважнији су ови радови: 1. Мораца и Острог у Црној Гори. Дучић је описао пределе око манастира и саме манастире. Осим тога приопштио је разне натписе и записе, који се налазе у тим манастирима. 2. Епископије: зетска и дабарска. Дучић доказује, да је праи епископ зетски постављен у манастиру св. арханђела Михајла на Превлаци. (То је острво у которском заливу). Доцније је катедра зетских митрополита била у Крајини, а кад Турци заузму и Крајину (у другој половини XV. века), онда је катедра премештена у манастир св. Николе на Врањани (То је острво у скадарском језеру). Године 1485 бде катедра зетског митрополита пренесена на Цетиње. За дабарску епископију мисли Дучић да је била у Добруну у вишеградској нахији (у Босни). 3. Резерват о грађи за срп. историју П. Јастребова. У резервату свом побија Дучић тврдњу П. Јастребова, да је св. Сава основао епископску катедру за Зету у манастиру Златици (близу Дукље) а за Захумље на Залому у Невесињу. Осим тога има у овој књизи четири мања извештаја срп. ученом друштву о разним расправама, неколико приказа и оцена разних дела, неколико мањих расправа и „Виљешка о мислара нићеву“ епјеву: „Smart Small-age Senigida“, у којој Дучић исправља карактеристику Новице у епеву и неке топографске погрешке. — Језик је у радовима Дучићевим чист, излагање му је јасно, расправљање темељно и објективно. Издање је лепо и укусно, само штампарских погрешака има више него што би требало. Начин издавања — по нашем мишљењу — није Дучић добро удесио. Требао је дела издати или по хронолошком реду, којим су издавана, или по струкама (расправе, оцене и т. д.). Дела Дучићева препоручујемо свакоме најтоплије. С.

Летописе Матице Српске. Уређује А. Хаџић. Књига 169. 1892. Свеска прва. У Новоме Саду, штампарија српске књижаре Браће М. Поповића. Цена 70 новч. вел. 8а. стр. 172. — Од започетих већ радова довршен је у овој свесци Летописе „Манастир Житомишлић у Херцеговини“ од дра Радивоја Симоновића, настављене су „Успомене из Италије“ (Ђенова, Ница и Болонја) од дра Ђ. Дера и довршена је у Главнику из српског и словенског света Књижевност у Пољска од дра Стевана Папловића. Нови су радови, и то сви у овој свесци и довршени: 1. „Милица Стојадиновића-Српкиња (1830.—1878.)“ од дра Милана Савића, „Зле очи,“ приповетка Љ. П. Ненадовића, и опширна оцена проф. Вранка Ановића на „Хемиску технологију,“ коју је „по програму за реакне зарадио“ Раиша Милошевић. На крају је као обично извод из записника књижевног одбора и саопштена је овде оцена Милана А. Јовановића на Савићева „Дојчица Петра“, даље оцена Владана Арсенијевића на „Ботанику или Билословље“ покојног пароха пардањског Ђорђа Петровића, и најпосле оцена Васе Вујића на чланак Милана Шевића: „О

симултаним и сукцесивним асоцијацијама". — На спољашњу израду ове свеске Летописа имам опазити, да би достворанству Матицине књиге боље одговарало, кад би се четврт табака још додало из ма и једна страна остала правна него да се овако на последње три стране збију слова. Штампарске мајсторије са т зв. дурхшумом!

Г.

Ж. О. Дачић. Сиротац. Приповетка из селског живота. Написао — Крагујевац, штампарија Браће Ј. Јовановића, 1892. Цена 50 пара дин. Мала 8а. стр. 66. — Ова приповетка, коју је писао написао још лане месеца марта и приказао своме пријатељу Влади П. Марковићу, даје се читати и баш се може рећи, да није ружна. Написанога јунака замислио је Дачић као идејал и телом и душом и пошло му је за руком уверити, да није могло инако бити него да је Свилка чича-Икина морала милостивије таква делију и хтела свиснути, кад је видела, да су сви дошли из јуначкога боја „а њега... њенога робе нема." Идејалан је лик у доброту и простодушности својој и чича Нера, поочим дела-Милана. И Свилка и остали, којима су релативно мале улоге додељене, све су пољубени ликови, осим Глине Вилићана, „рибе", којег пиесац није доста јасно обележио. Предмет је прича припадник из времена последње борбе с Турцима и писац добија прилике, на уста чича-Перина дати одушке чувству најчистијег родољубља. Приказивање је у Дачића, осим неких скоро најиних те и смених фраза (сељака „узе Морфеј у крило," стр. 15; Милан и Свилка имају „историју свог живота," стр. 36.) донета подесно и живо, но језик није баш најправилнији, јер има н. пр. *устреба ће* (стр. 33.), *кадкад* (стр. 3.), *однечети* (стр. 39.), *неда*, *незна*, *песме* (стр. 41.), *дрхтећи глас* (стр. 46.), *потсекајуће* (стр. 59.). Или можда и то ваља урачунати у оне „неке омање штампарске погрешке," које се „и поред све важне потраже?"

Г.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— „Књижевничко-уметничка заједница" у Београду имала је 15. о. м. трети редовни састанак, на којем је било двадесет друштвених чланова. За домаћина тога вечера био је изабран Стева Тодоровић, професор и сликар. Љубомир Јовановић, проф. П. беогр. гимназије, реферисао је тога вечера о предавању проф. Томашека „О балканском полуострву", које је држао у Бечу на деветом географском конгресу. Аргументе Томашекове, које је употребио против српског народа, потукао је Јовановић тако славно, да се друштво неколико пута смејало овом Томашекову раду и његову позивању балканског полуострва. По свој прилици да ће Јовановићев реферат изићи у ком немачком листу, јер је за то Јовановића умолила цела „заједница". За овим је Дан. А Живалевећ прочитао свој рад о забрављеном већ српском песнику Златку Златојевићу (Димитрију Пстровићу), другу Бранкову, човеку, који је врло добро, у том погледу као и Бранко, разумео позив српскога песника, те с тога, али не баш ерсно, и захваћао са извора народне поезије. После овога примљени су за друштвене чланове г. г. Др. Д. Бакић, Др. Ђ. Радић, Окица Глушчевић, уредник „Одјека", Нера Манојловић „Селим", ковац на расположењу, Мина Михајловић, проф. Ш. беогр. гимн., Бура Милијашевић, директор Ш. беогр. г., Ваца Кретић-Љубисав, агент паро-

бродеког друштва, Нера Павловић, проф. П. беогр. гимн., Сава Мијалковић, правник, Петар Раносовић, сликар и Стева Станковић, композитор.

— У Грацу је 13. о. м. умро др Бидерман, професор државнога права и статистике у градачком свеучилишту. Покојник је писао и о Србима, „Стражилово" је године 1888. у бројевима 23.- 27. донео у преради покојнога Павла Падејекага Бидерманову расправу „Die Serben-Ansiedlungen in Steiermark und im Warasdiner Grenz-Generalate". Ове пак године јавили смо у 5 броју на страни 79., да је Бидерман написао расправу: „Steiermark's Beziehungen zum kroatischen slavischen Königreich im XVI und XVII. Jahrhundert". Родом је био из Беча а проживео је шездест година.

— Филолошко-историски разред југословенске академије знаности и уметности у Загребу имао је 23. о. м. п. р. седницу, у којој је др. П. Матковић читао своју расправу: „Пут писи о путовању двају царских посланства у Цариград: К. Рима од год. 1571. и Д. Уингада од г. 1572." Матковић том расправом наставља своје студије о путовањима по балканском полуострву XVI века. И један и други путопис приказао је академичар у изводу и ра-светлио, а да их што боље објасни, употребио је два путописа из XVII века, наиме путопис гласовитог енглеског путника Е. Брауна и Тафернеров путопис о путовању посланства В. грофа Леслија. Ти путописи описују донекле исти пут а особито стари пут од Земуца преко Митровице у Осеку те знатно попуњују опис истога пута у Римову и Уингадову путопису. Римов се путопис чува у рукопису у ц. кр. дворској библиотеци у Бечу, написао је на нидерландском језику ренесансе, за писца му се не зна; биће који одличнији члан Римова посланства и то војник, јер га је цар по повратку наименовао кашетаном. Путопис приказује пут најпре од Брисла до Прага и Беча, од Беча до Београда Дунавом а одатле до Цариграда и напруг сувим. На другом путопису није познат писац; свакако је путопис тај написао који образованији члан Уингадова посланства, опет војник а вешт и латинском језику. Путопис том путопису је: „Beschreibung einer Legation und Reise von Wien auf Constantinopel durch den wohlgeborenen Herrn David Ungnaden etc. aus römischer keyserlichen Majestät Befehl und abforderungen an den türkischen Keyser anno 72 verrichtet. In Druck verfertigt durch M. F. Omichium. Zu Güstrow anno 1582." Издавалац Ф. Омич, професор на свеучилишту у Франкфурту на Одри, не казује, од куда и од кога је добио рукопис, но истиче у предговору једино то, да још нигде није наштампан. И тај путопис, као и онај први, приказује пут од Беча до Београда Дунавом а одатле до Цариграда и напруг сувим, и данас је врло велика библиографска реткост. — У истој седници саопштен је један кодицил славнога хрватског историчара Ивана Луцића од год. 1679. Нашао га је академичар др. Иван Цричић код римскога јавнога бележника Монтија а био је некад код сувременика бележника Вилчичеца Октавијана. У кодицилу се наводи, да је Луцић још год. 1654. предао био свој тестамент у Трогиру. Трогиранима се обраћа пажња, не би ли том тестаменту ушли у траг.

— Виенац дознаје из поуздана извора, да ће још ове године у Загребу почети излазити наставнонаучни часопис за средње школе, који ће се звати *Nastavni Glasnik*. Уредник том часопису биће др. Т. Маретић.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Пољски романописец Адам Креховјецки, који је на пољу доведистике лепо успео с приповеткама „Starosta Zygmowski“ и „Weto“, написао је и не давно издао историјску приповетку под насловом „Szary Wilk“, којој је предмет узео из времена краља Казимира Великог. Главни јунак приповетке је Матија Борковић. Критика, хвалећи тај нови рад Креховјецкога, вели, да је Креховјецки њиме достигао и самога Шенкјевича.

— Јулије Едвард Велан, Србин Лужичанин, песник, умро је 25. марта о. г. у 75. години свога века. Од његових дела највише је позната „Namjezno muzakowska wotnoha serbesiny“, која је штампана у часопису лужичке „Mačice Serbske“ године 1869. у Будинину. Велан је превео и псалме Давидове у везану слогу.

— Чед. Мијатовић написао је на енглеском језику дело „Константин последњи цар грчки. На основу тога дела изабран је за дописног члана енглеског краљ. историјског друштва. Дело је своје Чед. Мијатовић приказао грчком наследнику престола.

— Још је јесенас Марко Шешел, књиговецац у Мо. стару, огласио био, да је наумио да прештампане песмарицу, „koju su sabrali neumrli povjestničar J. F. Jukić Banjalučanin i proslavljeni hrvatski Omir Fra Grga Martić Hercegovac te koji kao naslieditelji Kačića, sabravši najljepše narodne umotvorine, dadoše ju tiskati u Osijeku pod nadpisom: „Narodne pjesme bosanske i hercegovачke junačke.“ По на његов се оглас одазвало само 130—140 претплатаника — предбројника има, вели, приличан број — те тако се није могао уштетити у прештампанање. Сад су га, вели, на ново леки родољуби, особито из Славоније, охрабрили а и принуђили те се обраћа „vriednim njegovateljem hrvatskoga ипјесца molbom nebi li se zauzeti dati na sabiranje (jedino) predplatnika, da njihovom zaslugom toli važno djelece objelodanjeno čim prije bude, a koje dolikuje učenjaku, radniku, kao i seljaku, a osobito višeskolcu, koji bi se svakako imao priznati ša takvom po izbor sbirkom narodnog blaga“. У песмарици има осамдесет хиљада стихова а педесет песама и „izuzam nekolike pjesme Kraljevića Marka vazda upire oči na pogranične junake prošlog vieka, Dalmacije, Slavonije i glavnijih gradova Karlovca, Zadra i tavnih kotara, te koje najdivnije izrazuju njihova oмаснија junačtva i ženitbe, a osobito posljednjeg glavnog uskoka iz Županja Tomić Mihovila, k tomu još ima prostran predgovor kao uvod dičuoga starine Martića, koji da“ Шешела „podupre, blagostivo i vlasništvo podielio, te životopis rano preminulog sudruга mu pok. Jukića, a na kraju knjige dodat je riečnik manje poznatih rieči, kao što će biti dodana sva imena častnih predplatnika“. Песмарица ће изнети око тридесет штампаних табака. За претплатанике — то су они, који одмах у напред и плате — цена 80 новч., за предбројнике 1 ф. 10 новч. а књијарска ће цена после бити 1 ф. 40 новч.

— Министарство просвете у Србији решило је на предлог просветнога савета, да штампа поправљено и до-

пуњено издање Његошева „Горскога Вијенца“, како га је приредно др. Милај Решетар.

— У 10. броју „Вос. Виле“ штампано је Вељко Радојевић своје допуне Решетарову речнику и коментару „Горскога Вијенца“.

— Од Гледетона ће изаћи дело о женском питању у облику писма његову пријатељу, посланику Самуилу Смиту.

СМЕСИЦЕ.

(**Битољ у Старој Србији.**) после Призрена највећа варош у Старој Србији, лежи не далеко од места, где се у старо време дивљаа варош Хераклеја, којој се остаци још данас виде према Букову. Још J. G. v. Hahn у свом делу „Reise von Belgrad nach Salonik“ вели за Битољ, да му према свима осталим варошима кроз које је до њега прошао, изгледа као престоница, тако му се допао онде стил кућа — нека особена смеса источњаштва и западњаштва — и лепо израђене фасаде. Има до 50.000 становника и то у етнографском погледу отпада на Србе 20.000, 4000 на Османлије, 11.000 на Цинцаре 9000 на Арбанасе и 4000 на Чивуте. Уз то долазе 50 Грка и 2000 Цигана. Битољ има четир гимназије: бугарску, грчку, румунску и турску; за тим четир девојачке школе: бугарску, грчку, румунску и чивутску. Гоцчевић се онде распитао у Грка једног како је то, да Грци имају гимназију и ипаче још школа кад их је само педесет и чуо је од њега да се и погрчени Цинцари, Срби и Арбанаси сматрају за Грке. Кроз варош тече поток Драгор у озидану кориту. На његовим врло широким обалама леке лепе шарене куће турске господе. Главна је улица прана, има лених кућа и сарамерно је чиста. У Битољу има три касарне, у које може стати до 15000 људи. Осим тога има оружницу, војничку школу и војничку болницу. Турци Битољски деле се у разне секте. Чивути имају две до три синагоге и школа. Као што је Гоцчевић дознао, не играју Чивути у Битољу такву улогу, као по другим местима. Лукавством не могу да се мере са Грцима, одпосно Погрчењанима на ни Срби се не дају од њих варати. Због тога ипсу Чивути богати и упућени су, да раде. Но уједно су много доприносили те су аустријски запатански производи онде изгубили цену. Од аустријске своје браће довлаче они најскандалознију робу, коју у први мах свет купује, јер је јефтина, но преварени је купац после за цело више не купује. Отуда онда енглеска роба има бољу прођу. Од домаће индустрије упали су Гоцчевићу у очи сребрни радови, који се могу мерити са призрениким и средачким.

ПОПРАВКА.

У 15. броју нашега листа у Цареву чланку „У Латинима“ на страни 235 а у осмом реду од доле стоји *турској* умјетности, а треба: *музичкој* умјетности.

САДРЖАЈ: Песништво: Међу браћом. Истргнути листови. Вјериња љубав. — Књижевност: Још једанпут о Леђену граду. Рукопис „Горскога Вијенца.“ — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке. Смесице.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредиштво а претплата књијари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књијара В. Валожкића у Београду.